

Dwujęzyczność a rozwój mowy dziecka

Coraz częściej polskie dzieci wychowują się w środowiskach dwujęzycznych. Czasem jest to wymuszone sytuacją życiową, np. w przypadku emigracji albo małżeństw mieszanych pod względem językowo- kulturowej przynależności, ale bywa też eksperymentem prowokowanym przez rodziców, kiedy postanawiają zwracać się do dziecka w języku obcym. Istnieje wiele opinii świadczących zarówno o niepożądanych skutkach wychowania bilingwalnego dla rozwoju dziecka, jaki i tym, że wczesny kontakt z drugim językiem jest dla jego rozwoju bardzo korzystny może zagwarantować sukces w dorosłym życiu.

Zjawisko dwujęzyczności (Bilingwalizm) można rozpatrywać w aspekcie lingwistycznym, społecznym, kulturowym, psychologicznym czy pedagogicznym. Najprościej ujmując: osoba dwujęzyczna to ktoś, kto w sposób naturalny przyswoił dwa języki i potrafi ich używać na podobnym poziomie w różnych sytuacjach komunikacyjnych. Od wychowania w określonej tradycji językowej zależy sposób widzenia świata, ponieważ język jest nośnikiem norm i sposobów zachowania, ocen i wartości moralnych, estetycznych, a zatem za pomocą języka przekazywana jest w znacznej części wiedza o kulturze danego narodu.

W określeniu dwujęzyczności sprawdza się cztery podstawowe sprawności językowe: czytanie, rozumienie ze słuchu, pisanie i mówienie. Określa się ilość, jakość i tempo wypowiedzi, czas reakcji na bodźce językowe, umiejętność użycia języka jako instrumentu myślenia i operacji poznawczych.

Rozwój dzieci jedno- i dwujęzycznych przebiega tymi samymi etapami i w podobnym czasie (generalizowanie znaczeń słów, upraszczanie struktur składniowych, stopniowy wzrost długości zdań). Dzieci potrafią oddzielać obydwaj języki i używać ich zamiennie w zależności od partnera komunikacji. Taką umiejętność stwierdza się już u trzyletnich dzieci. Dzieci dwujęzyczne charakteryzuje kreatywność językowa i duża łatwość wypowiadania się w obu językach naprzemiennie. Okresowo jeden język może być językiem bardziej dominującym w rozwoju.

Wychowanie dwujęzyczne nie zawsze przebiega bez problemów. Zwykle wymaga przemyślanych i konsekwentnie stosowanych strategii, np.:

- Strategii miejsca- polegającej na rozmawianiu z dzieckiem w jednym języku w domu, a w drugim poza nim.
- Strategii czasu- jeden język w dni powszednie, drugi w weekendy.

- Strategii naprzemiennej- komunikowanie się w rodzinie jednym lub drugim językiem w dłuższych okresach.

Na intensywność i jakość rozwoju drugiego języka wpływają także indywidualne cechy dziecka, takie jak: zdolność, temperament, osobowość, motywacja, płeć i wiek. Istotna jest też hipoteza „okresu krytycznego”, zakładająca łatwiejszą i skuteczniejszą aktywizację drugiego języka przed okresem pokwitania. Ma to związek z takimi cechami mowy jak: artykulacja, akcent czy intonacja, specyficznymi dla nabywanego języka. W późniejszym okresie życia znacznie trudniej opanować fonologię i wymowę drugiego języka.

Czy zatem dzieci dwujęzyczne mogą być opóźnione w rozwoju mowy? Badania naukowe nad rozwojem językowym dzieci jedno- i dwujęzycznych dają na to pytanie odpowiedź przeczącą. Rozwój językowy bilingwalnego dziecka przebiega zasadniczo równolegle w obu językach, nawet wtedy, gdy drugi język nie jest używany w kontaktach z dzieckiem od samego początku. W sprzyjających warunkach, tzn. gdy kontakt dziecka z obydwojoma językami jest wystarczający, dziecko osiąga w wieku około 4-5 lat porównywalną kompetencję w obydwu językach. Często bywa tak, że dziecko pod wpływem różnych czynników (przede wszystkim rodzaju i intensywności kontaktów z każdym z języków, a także czynników emocjonalnych - stosunku dziecka do poszczególnych osób posługujących się w kontaktach z nim danym językiem, potrzeby komunikacji itd.) dziecko "wybiera" zwykle jeden z języków jako swój język dominujący, zaś drugi - jako język słabszy. Jednak w warunkach sprzyjających rozwojowi obydwu języków każde dziecko, niezależnie od swoich indywidualnych predyspozycji, czy tzw. "zdolności językowych" może rozwinąć pełną kompetencję bilingwalną. Dziecko może zatem uczyć się zupełnie niezależnie dwóch języków. Mózg rozdziela materiał językowy i doskonali oba języki równolegle. Przystawianie podstaw języka w tym wieku umożliwia dziecku jego poznanie w sposób pełniejszy i bardziej naturalny niż na jakimkolwiek innym etapie życia. Dzieci dwujęzyczne mają łatwość tworzenia nowych pojęć i większą plastyczność umysłu. Najnowsze badania wykazały, że dorastanie w dwujęzycznym środowisku wpływa na przyszłe zdolności językowe dziecka i ułatwia naukę kolejnych języków oraz rozwija zdolność abstrakcyjnego myślenia.

Uczenie się i posługiwanie się drugim językiem nie ma negatywnego wpływu na rozwój intelektualny, jak i językowy. Poprzez naukę w dwóch językach, dzieci jednocześnie rozwijają swoje metajęzykowe kompetencje i są niewątpliwie pozytywnym modyfikatorem podczas nabywania umiejętności operowania innymi językami obcymi.

Osoba dwujęzyczna musi opanować nie tylko słownictwo i reguły rządzące procesem tworzenia zdań gramatycznie poprawnych, ale także powinna nauczyć się podejmować decyzje dotyczące sposobów przekazywania emocji i uczuć, które przecież przeżywa w taki sam sposób, wobec ludzi, zjawisk i przedmiotów, bez względu na to jakim językiem mówi.

Agnieszka Caban

Neurologopeda